UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

FACULTATEA DE LITERE

ȘCOALA DOCTORALĂ LITERE

TEZĂ DE DOCTORAT

LIMBAJUL SPORTIV – ÎNTRE TERMINOLOGIE ȘI PUBLICISTICĂ

(REZUMAT)

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC

PROF. DR. CRISTIAN MOROIANU

DOCTORANDĂ

ISABELLE ELENA STAN (TIȚA)

BUCUREȘTI

2022

CUPRINS

Capitolul I. Terminologie şi terminologii. Probleme generale 9

1.1. Scurt istoric al disciplinei 9

1.2. Consideraţii generale. Orientări în terminologie 13

1.2.1.Terminologia internă sau cognitivă 16

1.2.2. Terminologia externă sau socioterminologia 16

1.3. Relaţia dintre termen şi cuvânt 17

1.4. Rolul lingvisticii în terminologie 20

Capitolul II. Terminologia sportivă. Probleme generale 22

Capitolul III. Corpusul de termeni 34

3.1. Lexicul fotbalistic 36

3.2.Vocabularul specific tenisului 57

3.3. Terminologia Artelor Marţiale 63

3.3.1.Terminologia Taekwondo 63

3.3.2. Terminologia Judo 72

3.3.3.Terminologia Aikido 75

3.3.4.Terminologia Ju-jitsu 76

3.3.5. Terminologia Ju-Jitsu Brazilian (JJB) 77

3.3.6. Terminologia kick-box 79

Capitolul IV. Analiza lexicului fotbalistic 82

4.1. Etimologia termenilor 89

4.2. Dinamica sensurilor 98

4.3. Concluzii parţiale 106

Capitolul V. Limbajul tenisului 109

5.1. Scurt istoric 109

5.2. Vocabularul specific tenisului 113

5.2.1. Originea termenilor 114

5.2.2. Sinonimia lexico-frazeologică 120

5.2.3. Dinamica sensurilor 123

5.2.4 Capacitatea de adaptare a împrumuturilor 125

5.2.5 Creativitate în presa dedicată tenisului 126

Capitolul VI. Artele Marțiale 128

6.1. Despre terminologia taekwondo 132

6.2. Terminologia Judo 137

6.3. Terminologia Aikido 138

6.4. Terminologia Ju-jitsu 139

6.5. Terminologia Ju-jitsu brazilian (JJB) 141

6.6. Terminologia kick-box 142

6.7. Studiu comparativ 143

6.7.1. Aspecte semantice 143

6.7.2. Aspecte gramaticale 148

6.7.3. Creativitatea limbajului în raport cu evoluția artelor marțiale 149

Capitolul VII. Stilul sportiv – o variantă particulară a stilului publicistic 155

7.1. Stilurile funcționale ale limbii române 155

7.2. Stilul publicistic 156

7.3. Limbajul/jargonul sportiv 158

7.4. Un discurs aparte. Comentariul sportiv 161

7.4.1. Comentariul unui meci de fotbal 161

7.4.2. Comentariul unui meci de tenis 164

7.4.3. Comentariul unui meci de judo 166

7.5. Limbajul publicistic sportiv în diacronie 171

7.5.1. Arte marțiale 182

Capitolul VIII. Globalizarea lingvistică din perspectiva limbajului sportiv 186

8.1. Anglicismele în presa sportivă 191

8.2. Adaptarea cuvintelor „sportive” de origine engleză la sistemul limbii române 194

8.2.1.Aspecte fonetice și ortografice 194

8.2.2.Aspecte morfologice 197

8.2.3. Procesul de adaptare 198

Capitolul IX. Concluzii 201

BIBLIOGRAFIE 211

ANEXE 238

Limbajul sportiv – între terminologie și publicistică

(rezumat)

Domeniul sportiv se află într-o permanentă diversificare și înnoire, care se reflectă, implicit, și la nivelul limbajului. Formele lingvistice de exprimare a realității/realităților sportive constituie, după opinia noastră, printre celelalte limbaje sau jargoane „sectoriale”, o categorie aparte, aflată la granița dintre un anumit tip de „știință”, prin definiție tradițională și riguroasă terminologic, și libertatea stilului publicistic.

De-a lungul celor nouă capitole, ne propunem să identificăm trăsăturile definitorii ale limbajului sportiv, încercând să evidențiem, pe de o parte, caracterul particular al domeniului, și, pe de altă parte, caracterul dinamic al acestuia, văzut în relația cu destinatarii săi.

În acest sens, am alcătuit corpusuri lexico-frazeologice pentru trei sporturi pe care le-am considerat „extreme”: fotbal și tenis, pe de o parte, și arte marțiale, dintre care taekwondo, judo, ju-jitsu, ju-jitsu brazilian, aikido și kick-box, pe de altă parte. Alegerea acestor subdomenii sportive au rolul de a exemplifica cum fiecare sport, în funcție de nucleul său terminologic, se apropie sau se îndepărtează de rigorile terminologiei.

Vom discuta, în mod particular, dinamismul unităților lexicale spre și dinspre vocabularul comun, cu alte cuvinte, gradul de terminologizare a elementelor provenite din limbajul uzual și, deopotrivă, determinologizarea acestora, urmând a stabili măsura în care putem discuta despre o terminologie sportivă în sensul specializat al acestui concept.

Relevanța cercetării noastre rezidă atât din elaborarea corpusului, necesar în studiul teoretic al limbajului sportiv, cât și din raționamente practice, având în vedere interesul crescut al potențialilor studenți la academiile sportive sau militare, îndeosebi pentru sfera artelor marțiale.

Astfel, actualitatea temei este în strânsă legătură cu interesul tot mai mare din partea cercetătorilor față de terminologii din domeniile cele mai diverse, cu aplicabilitate în viața cotidiană. În același timp, slaba popularizare a unora dintre aceste limbaje cu grad mai mare de specializare poate conduce, inevitabil, la apariția confuziilor și, ca urmare, la utilizări incorecte ale acelor lexeme și frazeme ajunse, prin diferite mijloace, la granița sau în afara domeniului specializat.

În prima parte a lucrării, am propus o discuție teoretică și descriptivă, prezentând principalele aspecte care caracterizează terminologia ca știință. Astfel, în primul capitol, intitulat

Terminologie și terminologii. Probleme generale, pe lângă istoricul disciplinei, am discutat conceptele de termen și cuvânt și relația dintre ele. Spre deosebire de termen, cuvântul este definit ca unitatea fundamentală studiată de lexicologie și lexicografie, prezent și explicat în dicționarele generale, care poate fi creat prin variate și multiple modalități și care este caracterizat, în mod fundamental, de polisemie. Dinamica dintre cele două tipuri de limbaje arată cum termeni specializați pătrund în limbajul comun, dar și invers, având loc, deopotrivă, procese de terminologizare și determinologizare, transformând limbajul rigid al științelor într-o limbă vie, cu granițe maleabile, cu destinatari dincolo de grupul intern.

Cel de-al doilea capitol este rezervat *Terminologiei sportive*, pe care am descris-o plecând de la diverse lucrări de specialitate, cu specific didactic și cu caracter mai degrabă general, dar care au constituit un punct de plecare obiectiv în demersul nostru descriptiv.

Sportul se definește în primul rând prin deschiderea lui către public și îmbină competitivitatea și plăcerea de a se manifesta a sportivilor cu interesul și plăcerea de a asista ale publicului spectator. Având în vedere rapiditatea cu care sporturile se individualizează din ce în ce mai mult în vremurile actuale, necesitând practici, metode, echipamente, reguli și tehnici noi, acest fapt presupune, inițial, preluarea și „specializarea" unor cuvinte din limbajul comun și, ulterior, construirea de noi cuvinte, adresate în mod obligatoriu unor realități specifice. Atenția cercetătorilor, însă, a fost direcționată mai mult spre stilul sportiv, spre limbajul sportiv în varianta lui publicistică, fiind mai puțin discutat potențialul acestuia de a alcătui o terminologie și, în consecință, de a fi structurat ca atare. Cu atât mai mult dacă ținem cont de caracterul particular al acestei terminologii, care, pe lângă nucleul terminologic specific, format din termeni tehnici, se îmbogățește și cu jocuri de cuvinte, figuri de stil, inovații lexicale ș.a., ceea ce o apropie de comentariul jurnalistic al cronicilor sportive, unde elementele de acest fel sunt pe cât de necesare, pe atât de justificate.

Așadar, considerăm terminologia sportivă un sistem lingvistic complex, compus din mai multe subsisteme aparținând tuturor disciplinelor sportive, individualizate printr-un nucleu terminologic specific, la care se adaugă termeni preluați din terminologiile cu care se intersectează și termeni specifici teoriei educației fizice și sportului. Are caracter tehnic, interdisciplinar și internațional, pendulează între specificitate internă și deschidere către public.

Capitolul al treilea este dedicat *Corpusului de termeni*, care a stat la baza analizei lingvistice, în încercarea de a surprinde trăsăturile unei potențiale terminologii sportive. Alegerea

subdomeniilor analizate a fost făcută luându-se în considerare existența unui raport specific între antrenor, sportiv și arbitru, pe de o parte, şi existența unui raport, de asemenea specific, cu publicul spectator, pe de altă parte. Astfel, plecând de la manuale care se adresează viitorilor antrenori sau sportivilor practicanţi, am extras termenii şi am încercat să propunem definiţii cât mai exacte, urmate de informații privitoare atât la originea lor directă, cât și la corespondentele din limbile în care sporturile respective sunt foarte cunoscute și practicate.

Componentele corpusului (lexicale și frazeologice) sunt organizate în ordinea alfabetică a unităților radicale, în jurul celor mai multe dintre ele fiind construite cuiburi lexicale și lexico-frazeologice. Un exemplu ar putea fi **apăra(re)** vb./s.f. (concr.) „totalitatea jucătorilor dintr-o echipă sportivă, care au rolul de a apăra sau proteja poarta proprie" (din *apăra* + *-re*, după fr. *défence*, cf. it. *difesa*); ~ **om la om** „aspecte defensive ... prin care o echipă aflată în apărare se organizează şi procedează astfel încât prin utilizarea regulamentară a tuturor mijloacelor tehnico – tactice să poată impiedica acţiunile de atac ale echipei adverse şi să poată recupera mingea" (după engl. *man-to-man system*); **zonă de** ~ / ~ **pe zonă** „mod de organizare a jucătorilor în apărare prin care fiecare răspunde de o anumită zonă din teren, supraveghind şi urmărind atacanţii care intră în zona sa" (după engl. *zone defense*, cf. fr. *zone à défense*, it. *difesa a zona*); ~ **combinată** „mod de organizare în care o parte din apărători acţionează în virtutea principiilor şi regulilor tactice specifice apărării în zonă, iar cealaltă parte în virtutea apărării om la om" (după fr. *défence combinée*); ~ **pozițională** (după engl. *positional defending*, cf. it. *difesa posizionale*)[1]; **apărător** s.m. „jucător din apărare" (din *apăra* + *-tor*, după fr. *défenseur*, engl. *defender*, cf. it. *difensore*). Un alt termen foarte productiv este **pasa(re)** vb./s.f. „acțiunea de a transmite mingea unui coechipier" (din fr. *passer*, it. *passare*); **pasă** s.f. „trimitere a mingii de la un coechipier la altul" (din fr. *passe,* cf. engl. *pass*): ~ **scurtă** „lovitură utilizată preponderent în faza de atac, din viteză și pe distanțe scurte, pentru surprinderea adversarului" (după engl. *short pass,* fr. *passe courte*); ~ **medie** „lovitură finalizată prin centrare sau şut, mai ales în contextul contraatacului cu intermediari" (după fr. *passe mi-longue*); ~ **lungă** „degajare a mingii în apărare ca ultimă soluţie sau pentru lansarea unui coechipier în faza de atac rapid" (după engl. *long pass*, fr. *passe longue*); ~ **înainte** „degajare executată de obicei în zonele jumătăţii adverse, pe culoarul central, gândită inclusiv ca lovitură din care se poate înscrie" (după engl. *pass forward*); ~ **în diagonală** „lovitură de minge lansată pentru realizarea formelor rapide de atac sau pentru

[1] Și *tactică de ~, conduită de ~, joc de ~, a juca în ~* etc.

desfăşurarea jocului pe spaţii libere unde adversarul poate fi surprins”; ~ **înapoi** „lovitură folosită în cazurile în care nu există soluţii mai eficiente de a păstra mingea în posesia propriei echipe” (după engl. *pass back*); ~ **pe jos** „lovitură utilizată pentru siguranţă atât la trimitere, cât şi la intrare în posesie”; ~ **semiînaltă** „pasă caracteristică fotbalului în sală unde este folosită pentru combaterea problemelor legate de criza de timp şi spaţiu”; ~ **pe sus/cu boltă** „pasă utilizată atunci când pe direcţia mingii se află unul sau mai mulţi adversari şi la finalizare în jocul aerian” (după engl. *volley-pass*, fr. *passe sur balle aérienne*); ~ **la picior/direct la coechipier** „pasă folosită în cazul în care coechipierul nu este marcat sau poate prelua fără riscuri mari de a intra în posesie”; ~ **pe poziţie viitoare** „pasă dată în condiţiile unui demarcaj permanent, pe cât posibil pe direcţia porţii adverse”; ~ **decisivă** (din fr. *passe décisive*); ~ **în adâncime** (după fr. *passe en profondeur*); ~ **cu exteriorul (piciorului) / cu interiorul** (după fr. *passe intérieur du pied* / *passe de l’extérieur du pied*) etc., iar lista poate continua.

În ceea ce privește tenisul, putem observa că se păstrează tendința de a forma cuiburi lexicale generoase, în exemple precum **break** s.n. „sistem de punctaj care se aplică în setul ajuns la scorul de 6/6 la game-uri” (din engl. *[tie-]break*, cf. fr., it., sp. *tie-break* „joc decisiv”; cf. sp. *desempate*, *muerte súbita*, fr. *jeu décisif*); **a face** ~ „a căștiga jocul când adversarul se află la serviciu” (după engl. *make break*, cf. fr. *faire le break*); **breakpoint** s.n. „situație în care jucătorul a cărui lovitură urmează se găsește pe punctul de a câștiga jocul pe serviciul adversarului” (vezi și *dublu* ~ : 15 – 40 p. sau *triplu* ~ : 0 – 40) (din engl. *breakpoint*, cf. și it. [*doppio/triplo*], sp. [*doble/triplo*] *breakpoint*).

Specificitatea artelor marțiale se reflectă și în corpusul alcătuit, pe care îl putem ilustra cu următoarele exemple: **Dwi Kubi** „în spate” (din kor. *dwit gubi/* 뒷 굽이, cf. engl. *back stance*); ~ **seogi** „poziţie de apărare din care se pornește contraatacul, în care capul se află cu privirea orientată în faţă, iar trunchiul şi şoldurile sunt răsucite la un unghi de aproximativ 60 de grade spre exterior” (din kor. *서기*, cf. engl. *to stand*); **oreun dwikubi seogi** „denumirea poziţiei dacă piciorul din spate este cel drept” (din kor. 오른, cf. engl. *right stance*); **wen dwikubi seogi** „denumirea poziţiei dacă piciorul din spate este cel stâng” (din kor. *왼*, cf. engl. *left stance*), termeni folosiţi în taekwondo, sau **Garami** „răsucire; menținerea unei prize prin imobilizare la sol” (cf. engl. *wrap*); **ashi-garami** „blocaj al piciorului adversarului” (din jpn. 足緘, cf. engl. *leg lock*); **ude-garami** „blocaj realizat prin imobilizarea cotului adversarului” (din jpn. 腕緘, cf.

engl. *arm lock*), termeni specifici disciplinei judo. Opacitatea acestor limbaje specializate se păstrează și în cazul judoului, cum se poate observa în exemplul **Dori** „procedeu tehnico-tactic de prindere a adversarului"; **katate-dori** „priză cu o mână" (din jpn. 片手取り, cf. engl. *single-hand grab*); **morote-dori** „priză cu ambele mâini pe încheietura adversarului" (din jpn. 諸手取り, cf. engl. *both-hands grab*); **ryote-dori** „priză cu ambele mâini pe ambele închieturi ale adversarului" (din jpn. 両手取り, cf. engl. *both-hands grab*); **kata-dori** „priză cu o mână pe umărul adversarului" (din jpn. 肩取り, cf. engl. *shoulder grab*); **ryokata-dori** „priză cu ambele mâini pe umerii adversarului" (din jpn. 両肩取り, cf. engl. *both-shoulders-grab*).

Terminologia ju-jitsu o putem ilustra prin exemplul **Keri waza** „tehnica lovirii cu piciorul" (din jpn. *蹴り技*, cf. engl. *kicking techniques*); ~ **mae geri** (din jpn. *前蹴り*, cf. engl. *front kick*); ~ **yoko geri** (din jpn. *横蹴り*, cf. engl. *side kick*); ~ **ushiro geri** (din jpn. *後ろ蹴り*, cf. engl. *back kick*); ~ **hiza geri** (din jpn. *膝蹴り*, cf engl. *knee kick*), **kansetsu geri** (din jpn. *関節蹴り,* cf. engl. *joint kick*). Ultimele două arte marțiale aduse în discuție demonstrează o tendință inedită care se manifestă în interiorul acestui subdomeniu sportiv și anume internaționalizarea limbajului, prin preferința pentru termeni provenind din limba engleză. Așadar, ultimele două exemple provin din ju-jitsu brazilian, **Arm drag** „tehnică folosită pentru a îndepărta mâna adversarului atunci când se pregătește un atac cu piciorul, în cazul luptei din picioare sau pentru a-i lăsa descoperit spatele, în cazul luptei la sol" (din engl. *arm drag*, cf. spa. *jalón de brazo*); **arm triangle/kata gatame/anaconda** „o varietate de procedee tehnice de strangulare realizate cu ajutorul brațului și a umărului adversarului" (din engl. *arm triangle*, cf. jpn. *kata-gatame*); **armbar** „procedeu tehnic de imobilizare a cotului adversarului" (din engl. *arm bar*, cf. jpn. *juji gatame*, spa. *llave de brazo*) și din kick-box: **Kick** „denumire generală pentru o varietate de lovituri cu piciorul" (din engl. *kick*, cf. rom. *lovitură*); **axe kick** / *hammer kick* sau *strech kick* lovitură aplicată transversal cu piciorul" (din engl. *axe kick*, cf. jpn. *Kakato-geri/kakato-otoshi*, kor. *Doki bai chagi/naeryeo chagi*; chin. *Pigua tui/xiapi tui*); **back kick**[2] „lovitură care presupune lovirea adversarului cu piciorul, prin întoarcere" (din engl. *back kick*, cf. jpn. *dwi chagi*); **front kick** „lovitură executată prin ridicarea genunchiului și prin împingerea piciorului spre înainte" (din engl. *front kick*, cf. kor. *ap chagi*; jpn. *mae geri*); **hook kick** „lovitură aplicată cu piciorul, din săritură, într-o parte" (din engl. *hook kick*, cf. kor. *huryeo*

[2] Cunoscută și sub denumirile *donekey kick*, *mule kick*, *horse kick*, *turning back kick*.

chagi/golcho chagi); **liver kick**[3] „denumire atribuită loviturii cu pumnul, cu piciorul sau cu genunchiul în zona rinichiului” (din engl. *liver kick*, cf. sp. *patada al hígado*); **low kick** „lovitură aplicată în zona inferioară a corpului, la picioarele adversarului” (din engl. *low kick*, cf. sp. *patada baja*); **scissor kick** „denumire atribuită unei serii de lovituri cu piciorul menite să doboare adversarul” (din engl. *scissor kick*, kor. *Kawai chagi*); **roundhouse kick** „lovitură dintr-o parte, aplicată cu laba piciorului, prin executarea unui semicerc” (din engl. *roundhouse kick*, cf. kor. *hangul*, jpn. *kanji*).

Al patrulea capitol, intitulat *Analiza lexicului fotbalistic*, propune un demers lingvistic care să ilustreze trăsăturile acestui limbaj, pentru a stabili dacă poate fi sau nu încadrat în sfera terminologiilor. Astfel, cu ajutorul corpusului prezentat, am putut observa faptul că lexicul fotbalistic cuprinde atât „termeni” sportivi generali precum *acțiune*, *antrena* (*antrenament*, *antrenor*), *apăra(re)/apărător*, *arbitru*, *atac* (*atacant*, *contraatac*) etc., cât și termeni specifici fotbalului (*dribling*, *henț*, *un-doi*, *penalti* etc.).

Din punct de vedere semantic, unitățile lingvistice care caracterizează limbajul fotbalului sunt, în marea lor majoritate, cuvinte foarte cunoscute și foarte frecvente, preluate din lexicul comun și specializate în terminologia sportivă, fiind utilizate în diverse sporturi asemănătoare, în mod particular în cele care folosesc mingea (*alunecare*, *apărare*, *deschidere* etc.).

În primul rând, este de remarcat tendința cuvintelor din fotbal de a dezvolta unități frazeologice, în mod particular prin calc frazeologic. O familie lexico-frazeologică bogată are substantivul moștenit *joc*, al cărui sens sportiv s-a specializat în sintagme de tipul *joc* + determinant prepozițional (*joc de fotbal*, *joc de baschet*, *joc de tenis* etc.), devenind sinonim parțial cu *meci* (din engl. *match*, fr. *match*). *Joc de fotbal* (după fr. *jeu de football*) are drept corespondent de agent sintagma *jucător de fotbal*, derivată (independent sau după modele externe) din *a juca fotbal* (cf. fr. *jouer au football*, engl. *play football*), repartizabilă în funcție de poziția jucătorului pe teren (*jucător de mijloc*, *jucător de câmp*), fiind parte componentă în diverse alte sintagme, toate calchiate (*afară din joc*, *repunerea mingii în joc*, *joc periculos* etc.).

Un aspect interesant este legat de tendința de a împrumuta (mai rar, a crea) noi termeni echivalenți, cum este cazul cuvântului *stopper*, provenit din limba engleză și care este sinonim cu expresia *fundaș central*. În acest caz, putem invoca economia limbajului, dar și moda lingvistică, în mod particular tendința actuală anglofilă.

---

[3] Vezi și sinonimele *liver shot* sau *liver punch*.

Din punct de vedere al originii unităților componente, se poate observa influența pe care continuă să o aibă limba franceză în sport, în general, și în fotbal, în particular. Deși moda lingvistică a ultimilor ani și anglofilia resimțită la nivelul limbajului par a conferi limbii engleze întâietate, cei mai mulți termeni cuprinși în corpusul analizat sunt de origine franceză.

Împrumutul este procedeul preferat, pe când cea de a doua modalitate de diversificare și de îmbogățire a limbajului fotbalistic o constituie calcurile, atât cele lexicale, cât și cele frazeologice, totale sau parțiale, perfecte sau imperfecte, preponderent după model francez și englez. Categoria creațiilor exclusiv interne este mai slab reprezentată, iar acest lucru poate fi explicat și prin faptul că, de regulă, odată cu realitățile sportive în cauză sunt preluați și termenii care le denumesc.

Fotbalul se caracterizează printr-un limbaj care abundă în sensuri figurate (utilizări metaforice și hiperbolice, extinderi sau restrângeri de sens), care îl îndepărtează, pe de o parte, de rigorile terminologiei și, pe de altă parte, îi susține caracterul inovator și inedit (*balon, turnir, lumânare*, cuvinte-valiză precum *UEFAntastic* ș.a).

Așadar, putem afirma că, în ciuda unui nucleu terminologic - foarte concentrat numeric - care individualizează acest tip de sport prin comparație cu alte domenii și terminologii sportive, există o relație continuă și foarte productivă între jargonul fotbalistic „specializat" și limbajul comun, realizată în ambele direcții, cu precădere dinspre cel de-al doilea spre primul. În acest sens, fotbalul reprezintă un sport deschis, cu o mare permisivitate lexicală și creativitate frazeologică, care nu are restricții particulare în preluarea unor cuvinte din exteriorul limitelor sale organizatorice.

Următorul capitol, *Limbajul tenisului*, urmărește în oglindă aceleași aspecte lingvistice discutate anterior. Din punct de vedere al etimologiei, limba engleză reprezintă prima sursă de împrumuturi, limba franceză fiind cu mult mai puțin vizibilă: *ace, backhand, backspin, cross, drive, fault, foot-fault, forehand, game, long –line, smash, tie-break* etc. Cu toate acestea, există o concurență între limba engleză și limba franceză pentru câteva cuvinte ce denumesc acțiuni tehnice importante (*backhand*, împrumut neadaptat din engl. *backhand*, și *rever*, împrumut adaptat din fr. *revers*, sau engl. *forehand* și *lovitură de dreapta*, unitate frazeologică calchiată după modelul fr. *coup droit*).

Împrumutul rămâne procedeul preferat pentru îmbogățirea vocabularului specific tenisului, iar dintre puținele situații în care întâlnim creații lexicale interne, putem menționa exemplul adj. (lovitură) *draivată*, construit de la engl. *drive.*

În ceea ce privește dinamica sensurilor, putem aminti un exemplu inedit, în care transferul semantic se realizează atât în interiorul lexicului sportiv, cât și în afara lui, cum este cazul lui *out* (minge trimisă în afara jocului, dar și părăsirea turneului de către un jucător).

Prin urmare, lexicul specific tenisului cuprinde cu precădere termeni internaționali, care alcătuiesc un nucleu lexico-frazeologic specific, menit să individualizeze tenisul în rândul celorlalte sporturi, numărul cuvintelor deja existente în limbă fiind relativ redus (*alunecare*, *pas adăugat*, *priză*, *lovitură*, *rachetă*, *săritură*, *schimbare de direcție*), având totodată un sens specializat pentru contextele specifice tenisului.

Capitolul VI propune o abordare comparativă a tuturor celor șase subdomenii ale artelor marțiale, cu scopul de a ilustra principalele trăsături și diferențele ce apar, pe de o parte, față de sporturile analizate anterior (fotbalul și tenisul) și, pe de altă parte, în interiorul domeniului vast al sporturilor orientale.

Există termeni care denumesc procedee diferite pentru fiecare artă marțială în parte. În această situație întâlnim termenul *kakari-geiko*, care în judo are sensul de „atac continuu pentru a testa capacitatea de rezistență a luptătorului", în timp ce în aikido „înseamnă atac al mai multor adversari în șir, unii după alții, în timpul dedicat antrenamentului". Un termen utilizat în Ju-jitsu și în judo, cu sensuri diferite, dar apropiate este *rensoku-waza*, care în judo are un sens general, nespecific, „înlănțuire de mișcări diferite", în timp ce în Ju-jitsu se specializează, denumind „o anumită secvență de lovituri, cu o ordine clară".

Putem observa, de asemenea, cum o unitate lexicală sau frazeologică transcende bariera terminologică a propriului subdomeniu sportiv. Astfel, *scissor kick* este folosit atât în taekwondo, cât și în ju-jitsu (*sccisor sweep*). Același procedeu este posibil și în fotbal, iar pentru asta se folosește cuvântul *foarfecă*.

Din punct de vedere gramatical, nu putem vorbi de flexiune decât în foarte puține cazuri. Cei mai mulți termeni, împrumuturi directe din limbile asiatice de circulație (chineză, japoneză sau coreeană) sau mediate prin limbi intermediare (spre exemplu, prin engleză) își păstrează forma împrumutată indiferent de contexul gramatical (*kimono, judoka, tatami*).

Artele marțiale derivate din cele istorice, care au cunoscut un avânt spectaculos în ultimul secol și care sunt popularizate prin organizarea competițiilor internaționale, se îndepărtează de specificul oriental prin folosirea unor denumiri metaforice (*peek a boo, butterfly kick, rabbit punch* etc.).

În artele marțiale, procedeul abrevierii ocupă un loc aparte întrucât, deși are puține ocurențe, sintagma *knockout* este folosită de cele mai multe ori prescurtată *K.O*. De asemenea, acest termen are capacitatea de a migra nu numai înspre alte sporturi, dar este utilizat și atunci când contextul nu are legătura cu lumea sportului, pendulând între limbajul sportiv specializat și cel comun.

Fenomenul globalizării a contribuit la deschiderea artelor marțiale către Occident, acest fapt reflectându-se și în plan lingvistic. Putem remarca o dinamică inedită în interiorul acestui subdomeniu sportiv: conservarea valorilor ancestrale prin limbaj și dorința de validare prin păstrarea vocabularului originar, specifică spațiului european, pe de o parte, și tendința de internaționalizare, simplificare, uniformizare, care se observă în spațiul asiatic, pe de altă parte.

Expunerea celor șase arte marțiale surprinde trecerea de la o terminologie tare, ermetică, cum este în cazul taekwondo, judo, aikido, ju-jitsu, la limbaje specializate aflate la granița cu cel comun, ca în cazul ju-jitsu brazilian și kick-box.

În cel de-al șaptelea capitol, *Stilul sportiv – o variantă particulară a stilului publicistic*, am ilustrat faptul că acest stil se individualizează prin mai multe trăsături ale limbajului, printre care: accesibilitatea față de un public larg, caracterul persuasiv, obținut prin diferite strategii lexicale, receptivitatea față de neologisme, creativitatea limbajului, tendința de metaforizare și de hiperbolizare ș.a. Considerăm publicistica sportivă un sector aparte al stilului cu același nume, întrucât se eliberează de sub restricțiile discursului specializat, caracterizându-se printr-o mare libertate de exprimare.

Analizând presa sportivă, atât cea tipărită, cât și cea digitală, sub forma articolelor sportive sau a comentariilor în direct, am putut observa existența unei structuri specifice, asupra căreia fiecare jurnalist își lasă amprenta prin creații lexicale inedite, jocuri de cuvinte, expresii colocviale, figuri de stil ș.a.

Limbajul fotbalistic și cel specific tenisului, așa cum se reflectă în presă, se caracterizează printr-o dinamică proprie, marcată de transferul termenilor dinspre limbajul sportiv spre cel comun și invers.

În ceea ce privește discursul specific artelor marțiale, se remarcă utilizarea redusă a termenilor specializați, care sunt dublați, în schimb, de structuri descriptive sau de cuvinte din lexicul comun.

Abordarea diacronică din finalul capitolului ne-a permis să observăm varietatea publicațiilor și a sporturilor prezentate în ziarele sportive de la mijlocul secolului al XX-lea, având în vedere preocuparea constantă a presei pentru popularizarea sportului, dar și imixtiunea politicului în domeniul prezentat.

Penultimul capitol, intitulat *Globalizare lingvistică din perspectiva limbajului sportiv*, pune accentul pe caracterul internațional al acestuia. Acest fapt se datorează contactului dintre sportivi de diferite naționalități, care concurează în competiții internaționale, unde se folosește un cod internațional cunoscut de către toți participanții și care ajunge să se impună printre termenii autohtoni datorită preciziei și economiei limbajului.

Avântul spectaculos al tehnologiei ultimilor ani, libera circulație și accesul la mijloace moderne de informare sunt doar câteva dintre aspectele care au favorizat pătrunderea și asumarea unor unități lingvistice străine spațiului nostru și care s-au bucurat de un foarte mare succes, unele dintre ele fiind deja asimilate și funcționând ca elemente autohtone, altele fiind în curs de integrare în structura limbii, altele, în sfârșit, fiind total neasimilate.

În final, ca urmare a demersului nostru teoretic și descriptiv, dar și a analizei corpusurilor din punct de vedere lexico-semantic, am subliniat aspectele definitorii ale terminologiei ca disciplină care se ocupă de comunicarea specializată realizată într-un anumit domeniu științific, tehnic, profesional, considerată ca instrument important în vederea eliminării ambiguităților în comunicarea de tip științific.

Putem afirma că terminologia sportivă reprezintă un limbaj sectorial – similar jargoanelor profesionale – constituit dintr-un fond lexico-frazeologic tehnic care are un caracter deschis, accesibil, înclinat spre familiar, spre comoditate, spre creativ, spre metaforizare etc.

Limbajul sportiv – mai ales acela adresat publicului spectator - se remarcă prin prezența inovațiilor de limbaj, prin folosirea figurilor de stil, a jocurilor de cuvinte și prin expresivitate colocvială. Ca atare, statutul „terminologic” al limbajului sportiv are un caracter particular prin comparație cu alte domenii și limbaje specializate: se evidențiază prin derivarea lui în tot atâtea nuclee „terminologice” câte sporturi există, sporturi care, la rândul lor, în funcție de diverși

factori, își conservă statutul originar sau, dimpotrivă, își deschid larg porțile cu intenția de a-și menține publicul deja existent și de a-și câștiga noi adepți.

O situația aparte o constituie artele marțiale, care se comportă ca un subsistem particular bine structurat, cu reguli proprii, alcătuit, la rândul său, din alte sub-subsisteme, care se ramifică, la rândul lor, în funcție de școala practicată, dobândind trăsături particulare în funcție de criterii geografice, sociale, profesionale etc. În esență, este vorba despre concurența dintre conservator și inovator, tradițional și modern. Pe de o parte, se remarcă raportarea la nucleul dur, istoric, a tuturor asociațiilor internaționale afiliate, care urmăresc respectarea regulilor și promovarea terminologiilor originare. De cealaltă parte, însă, atunci când aducem în discuție cluburile și școlile sportive din Asia, se observă o încercare de inovație, de modernizare, de internaționalizare, de rupere a barierelor culturale și istorice, în condițiile în care scopul lor nu le este validarea ca arte marțiale pure, originale, fapt de la sine înțeles, ci adaptarea artelor marțiale tradiționale la viața modernă.

Așadar, în timp ce fotbalul și tenisul sunt sporturi de masă, populare și deosebit de practicate pe tot globul, cu un limbaj din ce în ce mai cunoscut și mai accesibil tuturor categoriilor de vorbitori, artele marțiale continuă să reprezinte, în ciuda tendinței evidente de internaționalizare, sporturi de nișă, cu un vocabular adresat aproape în exclusivitate celor inițiați.

În ceea ce privește raportul dintre limbajul sportiv și stilul publicistic, putem afirma că cel dintâi reprezintă o componentă aparte a stilului publicistic, stil aflat la interferența tuturor celorlalte stiluri funcționale. Comentariul sportiv evidențiază particularitățile terminologiei sportive și modul armonios, de cele mai multe ori, în care se îmbină cu elemente decorative ale limbajului, jocuri de cuvinte, figuri de stil, inflexiuni și elemente extralingvistice, istorice, culturale, sociale etc., de interes pentru publicul spectator.

Pe lângă presă, un alt mijloc important de propagare a terminologiei sportive îl constituie educația fizică predată în școli, aspect care merită o mai mare atenție, întrucât o mai bună gestionare a orelor de curs în rândul școlarilor ar conduce la familiarizarea acestora cu termenii și, implicit, la utilizarea lor în mod corect

În concluzie, propunem două dimensiuni ale fenomenului sportiv în relație cu sistemul limbii române: terminologia sportivă, comunicarea specializată între sportiv-antrenor-arbitru, caracterizată prin monoreferențialitate, lipsa relațiilor semantice, eficiența și simplitatea

limbajului, și o altă direcție, cea a limbajului sau jargonului sportiv, un limbaj al relatărilor, care se apropie de stilul publicistic prin creativitatea și originalitatea care-l caracterizează.

Artele marțiale, la rândul lor un sistem bine conturat, cuprind atât sporturi cu o terminologie precisă, încadrabile în prima categorie, cât și sporturi care se aliniază tendinței sportului de internaționalizare și de uniformizare la nivelul limbajului.

A doua categorie este bine reprezentată de cele două sporturi analizate, fotbalul și tenisul, unde nu putem discuta despre o terminologie, ci mai degrabă despre un nucleu terminologic, dezvoltat printr-o mare libertate de exprimare și caracterizat de accesibilitate, creativitate și originalitate.

BIBLIOGRAFIE

A. Studii de specialitate

AVRAM, Mioara, *Aglicismele în limba română actuală*, București, Editura Academiei Române, 1997.

BĂLAN MIHAILOVICI, Aurelia, *Noțiuni de terminologie. Despre viața cuvintelor și problemele terminologiei actuale*, București, Editura Oscar Print, 2009.

BIDU-VRĂNCEANU, Angela (coord), *Lexic comun, Lexic specializat*, București, Editura Universității din București, 2000.

BIDU-VRĂNCEANU, Angela, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității din București, 2007.

BIDU-VRĂNCEANU, Angela, *Terminologie și terminologii II*, București, Editura Universității din București, 2012.

BOLDEA, Iulian (editor), *Actele conferinței internaționale Globalization and intercultural dialogue: multidisciplinary perspectives*, Arhipelag XXI Press, 2014.

BOMHER, Noemi, ANTOHI, Nucu, *Nouă salturi prin terminologia sportivă*, Iași, Editura Demiurg, 2009.

BOTA, Maria, *Observații asupra morfologiei neologismelor de origine engleză în limba română literară*, în „Limbă și literatură", vol. I, 1978, p. 31-38.

BUȘMACHIU, Victoria, *Stilurile funcționale ale limbii române*, în „Philologia", nr. 5-6 (264), 2012, p. 127-134.

CABRÉ, Maria Teresa, *La Terminologia. La teoria, les mètodes, les aplicacions*, Barcelona, 1992, Volumul I, traducere de Janet Ann DeCesaris, 1999.

CĂLĂRAȘU, Cristina, *Globalizare lingvistică și anglicizare*, în vol. *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale* (coord. Gabriela Pană Dindelegan), vol. II, București, Editura Universității din București, p. 323-336.

CÂRSTEA, Gheorghe, *Teoria educației fizice și sportului,* București, Editura An-Da, 2000. (https://romanialuiradu.files.wordpress.com/2015/02/59770411-teorie-carstea.pdf)

CIOBANU, Georgeta, *Anglicismele în limba română*, Timișoara, Editura Amphora, 2006.

CLEMENTS, John, *A Short Introduction to Historical European Martial Arts*, în „Meibukan Magazine. House of the Pure Martial Arts", Special Edition, nr., „European Medieval and Renaissance Martial Arts", 2006, p. 2-4.

CONSTANTINESCU, Ilinca, *Influența limbii engleze în vocabularul sportiv românesc* (I), în „Limba română", XXI, nr. 1, 1972, p. 527-536, XXII, nr. 1, 1973, p. 23-35; (III), nr. 2, 1973, p. 109-118.

CONSTANTINESCU, Simona, *Limbajul comentariului sportiv. Pattern și creativitate*, Timișoara, Universitatea de Vest din Timișoara, 2016.
(https://www.diacronia.ro/en/indexing/details/A26648/pdf)

COTEANU, Ion, *Terminologii tehnico-științifice. Aspecte, probleme*, în „Limba română", XXXIX, nr. 2, 1990, p. 95-99.

DRUȚĂ, Inga, *Dinamica terminologiei româneşti sub impactul traducerii*, Chişinău, 2014 (teză de doctorat).

DRUȚĂ, Inga, *Metafora terminologică*, în „Limba română”, Nr. 5-6, anul XVIII, Chișinău, 2008.

ROVENȚA-FRUMUȘANI, Daniela, *Introducere în teoria argumentării*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 1994.

DOILLON, Albert, *Le dico du sport*, Fayard, 2002.

GHEȚIE, Ion, *Observații asupra limbii folosite în „sportul popular*”, în „Limba română”, VI, 1957, nr. 4, p. 19-21.

GHIVIRIGĂ, Teodora, *Specificul legăturii concept – termen din perspectiva terminologiei economice*, în Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Tomul LII/LIII, 2005/2006, p. 193-197.

GRAUR, Alexandru, „*Capcanele” limbii române*, în „Presa Noastră”, Bucureşti, Editura Științifică și Enciclopedică, nr. 6, 1976, p.30- 31.

GROZA, Liviu, *Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană*, București, Editura Universității din București, 2005.

GROZA, Liviu, *Probleme de frazeologie.Studii.Articole.Note*, București, Editura Universității din București, 2011.

GRUIȚĂ, Mariana, *Adaptarea cuvintelor de origine engleză în româna actuală*, în „Limbă și literatură”, vol. I, 1974, p. 51-57.

HERCZEG, Leo*, Terminologia educaţiei fizice şi sportului*, Ediţia a II-a, Timișoara, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1994.

HOBLE, Vasile, *Istoria practicării artelor marțiale în România și în lume, Studii comparative, traictorii monografice și aspecte foto documentare*, Editura Academicpres, Cluj-Napoca, 2012.

HRISTEA, Theodor, *Probleme de etimologie*, București, Editura Științifică, 1968.

HRISTEA, Theodor, *Pseudoanglicisme de provenienţă franceză în limba română*, în „Limba română”, nr. 1, 1974, p. 61-71.

HRISTEA, Theodor, *Despre scrierea şi pronunţarea unor anglicisme*, în „Limba română”, XI, nr. 26, 1978, p. 10-29.

HRISTEA, Theodor (coord.), *Sinteze de limba română*, ediția a treia, revăzută și din nou îmbogățită, Bucureşti, Editura Albatros, 1984.

HRISTEA, Theodor, *Termeni englezești în frazeologia românească*, în „România literară”, 1984, nr. 39, p. 7-8.

HRISTEA, Theodor, *Tipuri de calc în limba română*, în „Limbă și literatură”, XLII, vol. III-IV, 1987, p. 11-14.

IORDAN, Iorgu, *Limba română actuală*, Bucureşti, Editura Socec & Co., 1947.

IORDAN, Iorgu, *Limba română contemporană*, Bucureşti, Editura Ministerului Învățământului, 1954.

KILYENI, Annamaria, *Quelques observations sur la terminologie du football* (https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm5_2007/Kilyeni_Annamaria.pdf)

JIGORO, Kano, T. Lindsay, *Transactions of the Asiatic Society of Japan*, Vol. 15, 1887, *apud* HOBLE, Vasile, *SHIKIN HARAMITSU DAIKOMYO*, Conferința de arte marțiale japoneze, Cluj-Napoca, 2010.

LUCA, Aliona, *Terminologizarea, determinologizarea și reterminologizarea în limba română (în baza lexicului sportiv)*, Chișinău, 2019 (teză de doctorat).

COMAN, Lupu, *Din terminologia sportivă recentă*, în „Studii și cercetări lingvistice”, 34 (6), Bucureşti, Editura Academiei R.S.R, 1983, p. 531-534.

MANEA, Constantin, *Nou și vechi în împrumutul lexical din limba engleză*, în vol. *Tradiție și inovație în studiul limbii române*, coord. Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Universității din București, 2004, p. 291-300.

MOISE, Dan George, ANTONESCU, Dorian, *Teoria tenisului modern (1)*, București, Editura Yes, 2002.

MOROIANU, Cristian, *Lexicul moștenit - sursă de îmbogățire internă și mixtă a vocabularului românesc*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013.

MOROIANU, Cristian, *Dublete și triplete etimologice în limba română*, București, Editura Universității din București, 2005.

PĂUNESCU, Cătălin, COMAN, Mihaela, *Taekwondo de la centura albă la centura neagră*. Vol. I, București, Editura IT Grup, 2002.

PITAR, Mariana, *Terminologia: Între ştiinţele umane şi cele exacte*, în „Uniterm", nr. 4, Timișoara, 2006 (disponibil și online la adresa https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm4_2006/mariana_pitar.pdf

PIRSL, Danica, RANDJELOVIĆ, Nebojša. *Military metaphors in sports language in media*, în *3rd Biannual CER Comparative Europen Research* , 2015, p. 257-260.

PUȘCARIU, Sextil, *Limba română. I. Privire generală*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", 1940, p. 386-388.

RADU, Voica, *Limba română și globalizarea lingvistică*, București, Editura Palimpsest, 2013.

RADU, Voica*, Limba engleză și globalizarea. Realități românești și romanice*, Timișoara, Editura Mirton, 2009.

SECHE, Mircea, *Despre stilul sportiv,* în „Limba română", vol. VII, nr. 2, 1959, p. 80-81.

SECHE, Mircea, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, vol. I, Editura Științifică, București, 1966.

STANCA, Alexandra, *Repere istorice ale terminologiei,* în „Uniterm”, nr. 5, Timișoara, 2007. (https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm5_2007/Stanca_Alexandra.pdf)

STĂNESCU, Rareș-Cristian, *Sporturi cu racheta (tenis, tenis de masă, badminton)*, București, Editura Discobolul, 2010.

STOICHIȚOIU-ICHIM, Adriana, *Observații privind influența engleză în limbajul publicistic actual (I)*, în „Limba română”, II, 1996, p. 37-46.

STOICHIȚOIU-ICHIM, Adriana*, Aspecte ale influenței engleze în româna actuală,* București, Editura Universității din București, 2006.

STOICHIȚOIU-ICHIM, Adriana, *Observații privind semantismul termenului „lider” în româna actuală* în *Aspecte ale influenței engleze în româna actuală*, București, Editura Universității din București, 2006, p. 152-162.

STOICHIȚOIU-ICHIM, Adriana, *Observații privind grafia anglicismelor din presa actuală*, în vol. *Studii de gramatică și de formare a cuvintelor* (În memoria Mioarei Avram), coord. Marius Sala, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 398-410.

STOICHIȚOIU-ICHIM, Adriana, *Un „cultism gramatical”: pluralul în s*, în vol. *Studii lingvistice. Omagiu profesoarei Gabriela Pană Dindelegan, la aniversare*, București, Editura Universității din București, 2007, p. 203-212.

SUCIU, Emil, *Condensarea lexico-semantică*, Iași, Institutul European, 2009.

SWIGGERS, Pierre, *Terminologie et terminographie linguistiques: problèmes de définition et de calibrage*, în „Syntaxe et Sémantique”, Presses universitaires de Caen, 2006/1, nr. 7, p. 13-28 (disponibil online la adresa: https://www.cairn.info/revue-syntaxe-et-semantique-2006-1-page-13.htm).

VINTILĂ-RĂDULESCU, Ioana, *Terminologia şi problemele ei actuale*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1999.

TEUȘDEA, Claudiu, *Tenis. Noțiuni de bază*, București, Editura Fundației România de mâine, 2004.

TOMA, Alice, *Perspective lingvistice în caracterizarea ştiinţelor „tari" şi a ştiinţelor „slabe"*, în „Analele Universităţii din Bucureşti" – Limba şi literatura română, LIV, 2005, p. 33-39.

TOPALĂ, Dragoș-Vlad, *Aspecte morfologice ale anglicismelor din limba română actuală (genul și numărul)*, în vol. *Studii de gramatică și de formare a cuvintelor* (În memoria Mioarei Avram), coord. Marius Sala, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 425-433.

ZAFIU, Rodica, *Diversitatea stilistică în limba română actuală*, București, Editura Universităţii din Bucureşti, 2001.

ZAFIU, Rodica*, Păcatele limbii: Anglicismele în Europa*, în „România Literară", nr. 27, 2002.

B.1. Dicționare (ediții tipărite sau pdf)

CASTAÑÓN, Rodríguez, *Diccionario terminológico del deporte*, Colección Biblioteconomía y Administración Cultural, Gijón, Ediciones Trea, 2005.

DIMITRESCU, Florica, *Dicţionar de cuvinte recente* (ediţia a II-a), Bucureşti, Editura LOGOS, 1997.

Dicționarul explicativ al limbii române, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.

Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române, Academia Română (coordonator: Ioana Vintilă-Rădulescu), Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

FRÉDÉRIC, Louis, *Dicționar de arte marțiale,* București, Editura Enciclopedică, 1993.

FRITELLA, Livio, *Olimpionary. Dizionario dei termini sportivi*, Stampa Alternativa Editore, 2017.

Le Petit Larousse. Grand format en couleurs. Édition entièrement nouvelle, Paris, Larousse-Bordas, 1998.

MARCU, Florin, *Marele dicţionar de neologisme* (Ediţia a X-a, revăzută, augmentată şi actualizată), Bucureşti, Editura Saeculum Vizual, 2008.

Micul dicţionar academic. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", vol. I-IV. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2010.

PETIOT, Georges, *Le Robert des sports. Dictionnaire de la langue des sports*, Le Robert, 2009 (format electronic)

Dictionnaire de la langue française. *Lexis,* (sous la direction de Jean Dubois), Paris, Larousse, 1989.